

**Сидор Г. В.**

*канд. екон. наук, доцент*

*Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу ТНЕУ*

## **РЕАЛІЇ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ**

Економічний розвиток будь-якої країни прямо залежить від ефективності її банківської системи. Основна роль банківського сектору полягає в його здатності до накопичення та зберігання коштів у національній економіці, створення умов для безперервного кругообігу капіталу, забезпечення фінансовими ресурсами приватних підприємств та державних установ.

З огляду на економіко-політичну нестабільність нашої держави особливої актуальності набуває дослідження сучасного стану банківського сектору та прогнозування його ефективного розвитку.

Відповідно, це питання викликає значний інтерес у науковців. Серед провідних вітчизняних вчених цю проблематику розглядали О. О. Другов [1], О. Р. Яременко [8] та ін. Не менш важливу роль у вивченні особливостей функціонування банківської системи в нашій країні відіграють дослідження автора роботи – Г. В. Сидор [6, 7].

Незважаючи на значну кількість розвідок із вказаної тематики, ця проблема на сьогодні ще не повною мірою досліджена. У зв'язку з цим виникла необхідність у подальших наукових розробках.

Банківський сектор України відіграє важливу роль у функціонуванні її економіки. Він є невід'ємною складовою фінансової системи та економіки країни загалом. Механізм розподілу грошових коштів та фінансових ресурсів, їх мобілізація та залучення в економічний обіг відбувається через банківську систему. Забезпечення фінансової стабільності та кредитування економіки є не менш важливою її функцією.

Банківська система України ще декілька років тому ефективно розвивалася і була перспективною, проте 2014–2015 рр. для неї стали переломними. На

сьогодні банківський сектор нашої держави перебуває у складному становищі. Запропонована програма реформ, спрямованих на оздоровлення банківської системи, призвела до кількісного зменшення банків. Національний банк України як єдиний державний регулятор був не в змозі провести ефективну політику управління, внаслідок чого банки втратили довіру українців, що негативно позначилося на діяльності цих установ.

Невід'ємною частиною сучасного фінансово-економічного сектору нашої країни є банки. За станом на 01 січня 2017 р. 96 українських банківських установ мали ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій (у тому числі з іноземним капіталом – 38). Кількість функціонуючих банків, внесених до Державного реєстру банків, з початку 2016 р. скоротилася на 21. Висвітлення кількісної та структурної характеристики банківських установ України наведено у даних табл. 1.

*Таблиця 1*

**Динаміка кількості банків в Україні**

№ п/п	Назва показника	Роки	
		01.01.2016	01.01.2017
1	Кількість банків, що мають ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій	117	96
2	Кількість банків з іноземним капіталом	41	38
3	Кількість банків з 100% іноземним капіталом	17	17

Джерело: [3]

За станом на 01 січня 2017 р. функціонувало 38 банків з іноземним капіталом, порівняно з 2016 р. їхня кількість зменшилася на 4 одиниці (із 41 до 38). Кількість цих установ із стовідсотковим капіталом протягом аналізованого нами періоду не змінилася і становить 17 одиниць. Аналіз динаміки кількості банків, які діють на території України, дає змогу зробити висновок про їхнє кількісне зменшення.

У ході дослідження встановлено, що у структурі власності вітчизняної банківської системи протягом року відбулись значні перегрупування. Структура власності активів банківської системи України за станом на 01 січня 2017 р. була представлена так: близько 13% становлять банки з приватним

українським капіталом; 35% – банки іноземних банківських груп; 52% – державні банки (рис. 1).



**Рис. 1. Структура власності активів банківської системи України**

Джерело: [3]

Протягом IV кварталу 2016 р. у результаті переходу системного ПАТ «Приватбанк» у стовідсоткову державну власність частка державних банків у структурі активів банківської системи України зростає та за станом на 01 січня 2017 р. становила 52%.

Згідно з класифікацією НБУ детальний розподіл сукупних зобов'язань та капіталу банків за групами наведено в табл. 2.

**Таблиця 2**

**Розподіл сукупних зобов'язань та капіталу банків за групами**

Групи банків	Одиниця виміру	Зобов'язання			Капітал		
		01.01. 2016 р.	01.01. 2017 р.	Δ	01.01. 2016 р.	01.01. 2017 р.	Δ
Банки з державною часткою	млн. грн.	333915	606354	272439	65818	38061	-27757
	% до системи	31,28%	54,18%	81,59%	35,93%	30,77%	-42,17%
Банки іноземних банківських	млн. грн.	402732	369107	-33625	86465	63296	-23169

груп	% до системи	37,73%	32,98%	-8,35%	47,20%	51,17%	-26,80%
Банки з приватним капіталом, I група	млн. грн.	330831	143703	-187128	30905	22330	-8575
	% до системи	30,99%	30,06%	-56,56%	15,74%	15,07%	-27,75%
Банки з приватним капіталом, II група	млн. грн.	<b>1067478</b>	<b>1119164</b>	<b>51686</b>	<b>183188</b>	<b>123687</b>	<b>-59501</b>
	млн. грн.	333915	606354	272439	65818	38061	-27757
БСУ сукупно	% до системи	31,28%	54,18%	81,59%	35,93%	30,77%	-42,17%

Джерело: [3]

Політична ситуація 2014 р. негативно позначилася на фінансових результатах вітчизняних банків, внаслідок чого вони зазнали значних збитків.

**Таблиця 3**

**Доходи та витрати банків України за період 2016 – 2017 рр., млн. грн.**

Показник	Роки		Відхилення 2017 р. від 2016 р.
	01.01.2016	01.01.2017	
<b>ДОХОДИ</b>			
Процентні доходи	11271	10563	-708
Комісійні доходи	2113	2699	+586
Результат від торговельних операцій	1841	484	-1357
Інші операційні доходи	385	607	+222
Інші доходи	197	98	-99
Повернення списаних активів	55	106	+51
Сума доходів	12180	14557	+2377
<b>ВИТРАТИ</b>			
Процентні	8082	6432	-1650
Комісійні	434	621	+187
Інші операційні витрати	475	490	+15
Загальні адміністративні витрати	2606	2900	+294
Відрахування в резерви	1269	3112	+1843
Податок на прибуток	135	334	+199
Чистий прибуток (збиток)	-890	338	-
Сума витрат	13070	14219	+1149

Джерело: [2]

За аналізований період доходи зросли на 2377 млн. грн. У 2017 р. за всіма статтями простежувалось їх скорочення (окрім незначного зростання списаних активів, комісійних та інших операційних доходів). За січень 2017 р. у структурі доходів відсоткові доходи займають лівову частку, а серед витрат –

відсоткові витрати. За аналізований період витрати зросли на 1149 млн. грн. Як впливає з табл. 3, у січні вітчизняні банки за підсумками діяльності отримали чистий прибуток 338 млн. грн., що є кращим результатом, ніж у січні 2016 р.

Розглянемо заборгованість платоспроможних банків перед НБУ (табл. 4).

**Таблиця 4**

**Динаміка заборгованості платоспроможних банків перед НБУ, млн. грн.**

Платоспроможні банки	Заборгованість перед НБУ на 01.01.2016 р., млн. грн.	Заборгованість перед НБУ на 01.01.2017 р., млн. грн.	Зміна заборгованості за 2016 р., млн. грн.
АТ «Укрексімбанк»	2979,78	0	-2979,78
АТ «Ощадбанк»	14059,83	2559	-11500,83
ПАТ КБ «Приватбанк»	27079,23	18046,69	-9032,54
ПАТ «Банк Кредит Дніпро»	357	0	-357
ПАТ «ПУМБ»	485,43	0	-485,43
АБ «Південний»	541,99	0	-541,99

Джерело: [3]

Згідно з даними, наведеними у табл. 4, за станом на 01 січня 2017 р. більшість платоспроможних банків України не мають заборгованості перед НБУ. Проте у ПАТ КБ «Приватбанк» зафіксовано найбільший показник заборгованості. За станом на 01 січня 2017 р. він становив 18046,69 млн. грн., тобто скоротився на 9032,54 млн. грн.

Динаміку активів банківської системи України показано у табл. 5, де видно, що обсяг клієнтського кредитного портфеля протягом 2016 р. скоротився на 0,4% та за станом на 01 січня 2017 р. становив 1005,92 млрд. грн.

**Таблиця 5**

**Динаміка активів банківської системи України, млрд. грн.**

Показник	Роки	
	01.01.2016 р., млрд. грн.	01.01.2017 р., млрд. грн.
Активи банків	1263,4	1256,3
Кредити надані	988,7	1005,9

Джерело: [3]

У результаті дослідження встановлено, що внаслідок зменшення суми кредитів, наданих фізичним особам протягом року, відбулося скорочення загального обсягу кредитного портфеля. За підсумками 2017 р., чисті активи банківської системи України несуттєво зменшилися.

Проаналізувавши фінансову стійкість, платіжну дисципліну і ризики власників банків, які працюють в Україні, за інформацією Mind, встановлено, що найбільш надійними є банки з іноземним капіталом. За результатами I кварталу 2017 р. лідерами рейтингу Mind визнано австрійський Райффайзен Банк Аваль, французький Креді Агріколь, американський Сітібанк, французький УкрСіббанк та польський Кредобанк. У п'ятірці лідерів ці банківські установи опинилися за результатом аналізу таких показників, як надійність, ліквідність, достатність капіталу, рентабельність. Рейтинг представлено за даними фінансової звітності за станом на 01 квітня 2017 р.

На вітчизняну банківську систему суттєво вплинула девальвація національної грошової одиниці. Так, протягом 2014–2017 рр. гривня девальвувала щодо долара більше ніж у 3 рази. Внаслідок цього збільшилася проблемна заборгованість клієнтів перед банками.

### *Таблиця 6*

#### **Рівень відсоткових ставок банків України за банківськими кредитами, %**

<b>Роки</b>	<b>Середня відсоткова ставка банків за кредитами у національній валюті</b>	<b>Середня відсоткова ставка банків за кредитами у іноземній валюті</b>
2016	21,47%	6,88%
2017	17,70%	8,20%

Джерело: [3]

У табл. 6. представлено аналіз обсягу відсоткових ставок за банківськими кредитами. Як бачимо, відбулося очікуване падіння відсоткової ставки за кредитами в національній валюті, а в іноземній – вона навпаки підвищилася.

Згідно із статистичними даними НБУ у 2016 р. середня відсоткова ставка банків за кредитами у національній валюті становила 21,47%, а у 2017 р. знизилася майже на 4 одиниці і дорівнювала 17,70%. На початку 2017 р. для кредитів, наданих в іноземній валюті, цей показник навпаки підвищився до 8,20% (на 1,32%) порівняно з 2016 р.

Функціонування в Україні російських банків – тема доволі складна і суперечлива, оскільки якщо політичні мотиви перетинаються з економічними, то виникає дискусійне поле. Зауважимо, що внаслідок виходу з українського ринку банківських установ з російським капіталом у подальшому можливе скорочення частки банків іноземних банківських груп. На виконання рішення Ради національної безпеки й оборони України НБУ 15 березня 2017 р. запропонував застосувати санкції щодо українських банків з державним російським капіталом.

Такі дії передбачають обмеження на проведення будь-яких фінансових операцій цими банками на користь пов'язаних з ними осіб, наприклад материнських структур. Вводиться заборона на такі дії:

- опосередковане та пряме здійснення будь-яких активних операцій, а саме: надання міжбанківських кредитів, розміщення коштів на кореспондентських рахунках, придбання цінних паперів тощо;
- виплату відсотків, дивідендів, повернення міжбанківських депозитів/кредитів субординованого боргу тощо;
- розподіл капіталу;
- розподіл прибутку.

Як бачимо, негативний вплив політичних процесів на банківську систему відображається у загостренні економічних проблем, спричинених політичним конфліктом та неузгодженістю між економікою та політикою. Прикладом таких протиріч є фінансові санкції, які НБУ застосував у 2017 р. щодо українських дочірніх підприємств російських банків. Причиною цього рішення була інформація про те, що Сбербанк обслуговує клієнтів із самопроголошених республік. На нашу думку, як для банківської системи, так і для України

загалом це питання має подвійне значення. З одного боку, економічна підтримка сепаратистів у політичному контексті неприйнятна, а з іншого боку, ліквідація російських банків призведе до дестабілізаційних процесів у банківській системі, оскільки частка активів цих банків становить 8,8% від загальної суми.

Українська влада відреагувала на вказану ситуацію тим, що НБУ ввів санкції щодо п'ятих українських банків з державним російським капіталом, зокрема: ПАТ «Сбербанк», ПАТ «ВТБ», ПАТ «Промінвестбанк», ПАТ «БМ банк» та ПАТ «ВіЕс банк».

У табл. 7 відображено акціонерів російських банків.

**Таблиця 7**

**Акціонери російських банків, за станом на 01 січня 2017 р.**

Дочірній банк	Номінальні власники	Кінцеві бенефіціари
«Сбербанк Росії»	«Сбербанк Росії», РФ, 100%	Центральний банк Російської Федерації, 50%+1 акція
«Промінвестбанк»	«Внешкономбанк», РФ, 99,7%	Уряд Росії, 99,7%
«ВТБ банк»	«ВТБ банк», РФ, 99,9%	Державна корпорація «Агентство із страхування вкладів», 47,2%, Мінфін Росії, 32,9%, Федеральне агентство з управління державним майном, РФ, 12,1%
«БМ банк»	«Банк Москви», РФ, 99,9%	Російська Федерація через банк ВТБ
«ВіЕс банк»	Sberbank Europe AG, Австрія, 99,9%	Центральний банк Російської Федерації через «Сбербанк Росії»

Джерело: [2]

Ввівши санкції щодо вітчизняних банків з російським капіталом, НБУ перестрашувався від виведення капіталу до РФ. Таке рішення, на думку керівників НБУ, не стане на заваді обслуговування вітчизняних клієнтів та розрахунків з українськими вкладниками.

Ми вважаємо, що питання санкцій потрібно було реалізувати після фіксації перших фактів вияву агресії у 2014 р., а не зараз, оскільки така



непередбачуваність «політико-регуляторних» підходів України до вирішення поставленої проблематики незрозуміла для іноземних інвесторів.

Можна зробити висновок, що джерелом нестабільності й гальмування економічного розвитку, поглиблення бідності, зростання безробіття, знецінення національних грошей є системна банківська криза в Україні. Сучасний стан економіки країни потребує ефективної та надійної банківської системи як одного з головних важелів стабілізації фінансового сектору. Вжиття дієвих заходів щодо поліпшення умов функціонування вітчизняних банків безпосередньо позитивно позначиться на економічному зростанні держави, зокрема на добробуті населення і суб'єктів господарювання.

Незважаючи на критичний стан вітчизняних банків, на нашу думку, перспективи подальшого їхнього розвитку все ж таки є. Високий рівень інноваційно-інвестиційного потенціалу, великий інтелектуальний капітал, освічені та працьовиті громадяни – це головний ресурс відродження сьогоднішньої банківської системи України. Потрібно лише створити умови і правильно організувати механізм її результативної діяльності.

Держава має спрямувати свої зусилля на стабільний розвиток вітчизняного банківського сектору, наближення його до світового рівня. Відповідно, усі дії мають бути поміркованими, ухвалені нормативно-правові акти мають не перешкоджати, а сприяти ефективному функціонуванню банківської системи.

Перспективи подальших досліджень будуть спрямовані на розробку дієвих інноваційних заходів щодо підвищення рівня довіри до банківського сектору України.

### *Література*

- 1. Другов О. О. Реструктуризація банківської системи України: сучасний стан та перспективи / О. О. Другов, О. В. Прийма // Фінансовий простір. – 2016. – № 4 (20). – С. 40–48.*
- 2. Основні показники діяльності банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://www.bank.gov.ua>*

3. *Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http // www.bank.gov.ua](http://www.bank.gov.ua)*
4. *Про банки і банківську діяльність : Закон України [№ 2121-III від 07.12.2000 р.]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>*
5. *Рейтинг життєздатності банків – 2017 р. [ Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forbes.net.ua/ua/business/1399592-rejting-zhittezdatnosti-bankiv-i-pivrichchya-2017-go>*
6. *Сидор Г. В. Теорія кредитних відносин в Україні / Г. В. Сидор // Вісник Львівської комерційної академії. – 2009. – Вип. 32. – С. 174–177.*
7. *Сидор Г. В. Практические аспекты обеспечения принципов банковского кредитования [Электронный ресурс] / Г. В. Сидор // Экономика и социум : электронное научно-практическое периодическое издание / Институт управления и социально-экономического развития. – 2013. – Вып. № 2 (7). – Режим доступа : [http:// www. iupr. ru](http://www.iupr.ru)*
8. *Яременко О. Р. Проблемні кредити банків: визначення сутності та тенденції їх розвитку в умовах банківської кризи / О. Р. Яременко, О. М. Костильова // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – № 10. – С. 900–905.*